

a víceméně neměnné zastoupení geovědních miskonceptů napříč vzdělávacím systémem, tedy od 9. ročníku nebo kvarty až po budoucí učitele biologie na pedagogických fakultách (Dvořáčková a kol. 2018), jen dokládá hloubku problému. Je snad správnou cestou vedoucí k nápravě příslušné učivo jednoduše zrušit, resp. zrušit jeho mezipředmětové vazby a souvislosti?

Naznačený směr, kterým reforma prořídila přírodopis, by nás měl minimálně varovat a připravit na změny chystané ve středoškolských osnovách biologie, kde se proslychá, že větší objem učiva se přesune do specializovaných volitelných seminářů. Naznačený trend v RVP ZV ukazuje faktické priority ve výuce biologie – počet absolventů středních škol, kteří studují lékařské fakulty, je zhruba desetinásobný oproti počtům studentů mřící za biologickým vzděláním na přírodovědecké či pedagogické fakulty, ostatně kolik učitelů „pohublé“ biologie budeme v budoucnosti vůbec potřebovat? Medicínské obory

jsou prestižnější, společensky „potřebnější“, biologie člověka tedy pravděpodobně zůstane zachována v plném rozsahu, ořezávat se bude tam, kde to již naznačil stávající RVP ZV. Osud geologie, z níž zbyla prakticky jen surovinová základna a přírodní „pohromy“, budiž výstrahou i pro systém a evoluci rostlin a živočichů, které mohou podobně jako houby skončit na talíři, tedy v rovině jedlé/nejedlé.

Domnívám se, že bychom neměli pasivně vyčkávat na reformu RVP pro gymnázia, protože následná kritika a náprava bude stát mnohem více energie a prostředků než včasný lobbying. Největší problém spatřuji v tom, nakolik jsme sami jako odborníci, zahledění do důležitosti vlastních specializací, schopni se dohodnout na tom, co znaly generace našich rodičů a prarodičů, ale co dokážeme odpustit vlastním dětem. Času je málo, voda stoupá a reforma se kvapem blíží. Bez vnitřního konsenzu ji neustojíme, stejně jako teď obtížně zvrátíme škody napáchané na základním vzdělá-

ní. Společenské klima směřuje pomalu, ale jistě k praxi „co není v osnovách, nesmí učitel vyžadovat“. Politické klima zametá environmentální problémy už zase pod koberec a to skutečné klima, o které tu běží především, nám připravuje jedno velké překvapení za druhým. Vzdělanostní společnost by měla být mimo jiné také vzdělaná.

Pozn.: Název tohoto příspěvku jsem si vypůjčil z knihy fejetonů Richarda P. Feynmana, nositele Nobelovy ceny za fyziku a autora vynikajících učebnic, kde vzpomíná na vzestup biologie po objevu DNA a glosuje, proč se sám k biologii nepřiklonil. Příznačně tak ukazuje na hluboko zakořeněné problémy její výuky (heslo „mapa kočky“).

Použitou literaturu i odkazy na materiály MŠMT a Národního ústavu pro vzdělání uvádíme na webu Živý.

Tomáš Kučera

RECENZE

Karel Řepa, Aleš Pospíšil, Zuzana Duchková, Michal Filip: Krajina jako námět a médium ve výtvarné výchově

Uplynulo bezmála půlstoletí od vydání poslední didaktické knihy o krajinomalbě pro základní školy Jak namalovat krajinu (Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1978). A uplynulo také půltisíciletí, kdy krajina v evropském prostoru vystupuje do popředí a stává se výtvarným námětem, nikoli jen doplňkem na pozadí figurálního motivu. Tehdy šlo o nový proud, zpočátku skrytý ve studiích a náčrtcích. Jedním z prvních, kdo výtvarně uchopil prostor přírodní, tedy nikoli sídelní krajiny, byl (mimo jiné) skvělý německý ilustrátor Albrecht Dürer (1471–1528). Připomeňme si jeho studie: křídlo mandelíka, roháč, zajíc, okrasná pivoňka i plevelná violka, ale také vhléd do lučního porostu. Originály můžeme vidět ve vídeňském paláci Albertina. Krajinomalba za pět století prodělala bohatý vývoj se vzestupy i pády souběžně s ostatními proudy výtvarného umění, aby se na přechodu od realismu k secesi vzejala a dala vzniknout samostatnému stylu impresionismu, čímž se vyhranila proti novému odvětví, které ji později s nástupem techniky nahradilo, totiž fotografii. Přesto, že z hlediska ilustrativního ztratila krajinomalba na významu, zůstává významnou výtvarnou činností provázející lidskou společnost, každého jednotlivě, doslova od zrodu až po skon. A není náhoda, že jak první dětské kresby, tak poslední rozloučení zachycují motivy slunce, obzoru, cesty či stromu.

Zhruba první polovina knihy provede stručnou historii krajinomalby a nástinem krajinářské fotografie, a to z hlediska vývoje výtvarného umění i z pohledu percepce, tedy vnímání prostředí člověkem, jeho

estetickou reflexí. Pro hlubší rozbor přírodní estetiky bych doporučil knihu Karla Stibrala Estetika přírody (nakl. Pavel Marvart, Praha 2020). Recenzovaná kniha má však jiný cíl – postupnou výtvarnou kultivaci čtenáře, resp. praktického uživatele. Přináší pět desítek námětů pro konkrétní činnosti se žáky prvního i druhého stupně (a inspiraci pro předškolní výchovu). Činnosti jsou rozdělené do tří oddílů – imaginace, skutečnost a experiment. Techniky zahrnují mimo kresbu tuší také akvarel, temperu či kvaš, kolekce skládané mozaiky, frontáž a koláž, lepené přírodniny nebo prostorovou instalaci. Náplň jednotlivých úloh představují např. barevná imaginace městské krajiny, mozaika podzimu, viděno pohledem brouka, horizonty, mapa školní zahrady, lesní průhledy, underground, tedy náměty podporující transformaci kognitivní vzpomínky na představu. Z reálných

námětů mě zaujala hra světél v lese, pohled do korun, imprese nebo veduta, ale také rozvrstvení krajinných pater do výtvarného krajinného plánu. Možná nejvíc si autoři užili krajinnou laboratoř. Imaginativnost navazuje na první oddíl, ale jde dál ve využití výtvarných prostředků. Zde se dostává ke slovu i fotografie v pojetí např. Jana Pohribného, tedy dlouhé noční expozice se světelnými efekty. Pohrát si lze i s kolorováním fotografií, kde se fantazii meze nekladou, hezký je např. efekt ubíhající krajiny (snímek pořízený při vyšší rychlosti z jedoucího auta). Náročnější je vyškabávání starých negativů nebo fotogram, na který už potřebujeme temnou komoru. Jiným prostředkem je modelování 3D krajiny z hlíny či brázdy ryté do kašovitě hmoty, inovativně bych jako materiál přidal i těsto s vylitím řek marmeládou a zapečením v troubě. Témata však zahrnují i venkovní instalace a práci se zvuky, zachycování světelných kontrastů provázky apod.

Představená kniha dokládá fantazii a výrazové prostředky, jimiž lze oslovit tvůrčí potenciál dětí, a formovat tak jejich budoucí pohled na svět. Přitom nezaostává za moderním výrazem a prostředky současného umění, které se mnohdy nemusí ani jevit jako umění, ale v tom je právě kouzlo poznání vedoucí ke stírání kategorií „hezké“ a „ošklivé“, kterými se zaštiťuje lidová estetika. Na rozdíl od znalostní výuky je výtvarná výchova orientovaná i na rozvoj dovedností, ale také má společně s hudební výchovou pěstovat, resp. kultivovat dobrý vkus. Autorům se podařilo sestavit didaktickou knihu, která může oslovit prostřednictvím výtvarných vjemů a pocitů mnohého budoucího uživatele či vlastníka krajinných komodit. Doufáme, že tak přispěje k dobrému vkusu nakládání s krajinou.

Publikaci vydala Česká sekce Mezinárodní společnosti pro výchovu umění (INSEA) ve spolupráci s Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích 2020, 252 str. Doporučená cena 320 Kč